

ВІД РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ

«УКРАЇНСЬКЕ МУЗИКОЗНАВСТВО»: ПІВСТОЛІТНІЙ ШЛЯХ ФОРМУВАННЯ НАУКИ ПРО МУЗИКУ

1960-ті роки... Доленосний час визволення від одіозних догм сталінської доби. Народ зазнав найтяжчих втрат: політична, економічна, культурна стагнація, демографічні, моральні, інтелектуальні втрати, духовна деградація досягли майже незворотніх масштабів. Але за цієї складної і суперечливої картини почали наполегливо пробиватися зерна нових змін. Успіхи «ворожого» Заходу, як згадував І. Дзюба, змусили режим «відкрити» інформаційний простір, почати відроджувати такі «буржуазні» науки, як генетика, кібернетика, не з таким підвищеним градусом войовничості сприймати ідеї вчених – фізиків, математиків, філософів та психологів.

Значний емоційний та духовний підйом переживає українське музичне мистецтво та наука. Потужний музикознавчий корпус складають київська, львівська, одеська, харківська наукові школи – на базі вищих учбових закладів, а також потужних центрів Академії наук. Ознакою оздоровлення творчого життя стала реабілітація несправедливо звинувачених діячів культури. На полиці книжкових та нотних магазинів повернулись твори і партитури В. Барвінського, О. Вишні, Б. Лятошинського, М. Колеси, М. Вериківського, М. Гозенпуда. Була знята заборона з багатьох імен великих українців – М. Куліша, М. Драгоманова, Л. Курбаса.

Відкриття широкої мережі музичних шкіл, училищ, нових відділів (у тому числі теоретичних), які готували спеціалістів за багатьма профілями – музикознавців, публіцистів, критиків, фольклористів, редакторів видавництв – стало підґрунтям для нових духовних та інтелектуальних зрушень.

На такому оптимістичному ґрунті «прискіпливе око» Московського центру, враховуючи численні прохання музичної громадськості, дозволило Україні відкрити систематичний щорічник республіканського міжвідомчого видання «Українське музикознавство» при Державному видавництві УРСР «Мистецтво».

Як констатувалося у рубриці «Від редакційної колегії», «...основна ціль видання – підняття рівня наукової думки у царині музики в Україні, своєчасна пропаганда окремих музичних досліджень, що здійснюються в українських консерваторіях та інших закладах мистецтва педагогами, науковими співробітниками, аспірантами, обмін досвідом та досягненнями у цій галузі з музичними діячами інших республік країни».

Ці побажання редакційної колегії, до якої входили видатні українські вчені, композитори, виконавці, серед них – М. Гордійчук, З. Дашак, Г. Гембера, В. Міліч, С. Павлюченко, А. Шреєр-Ткаченко, К. Майбурова – стали пророчими. Щорічник «Українське музикознавство» став справжньою мистецькою трибуною формування наукової думки з історичних та теоретичних питань, виконавства, музичної естетики, педагогіки та фольклористики. Незважаючи на різносторонній характер статей, всі автори торкалися маловідомих, а іноді зовсім невідомих сторінок національної та зарубіжної класики, вивчали суперечливі шляхи розвитку сучасної музики, її жанрової та стильової специфіки, нової мови та стилістичного розмаїття. У першому випуску щорічника, який вийшов російською мовою, «ще не склалася рубрикація, але автори його – це справжні зіркові імена, фундатори того чи іншого напрямку в науці, виконавстві, джерелознавстві, фольклористиці, історії і теорії культури: Н. Горюхіна, В. Радзивон, Н. Матусевич, Л. Хіврич, Л. Грисенко, З. Штундер, К. Майбурова, О. Шольц, О. Гусарова, І. Царевич, З. Дашак, Г. Курковський, В. Гошовський, О. Мурзіна, В. Самохвалов, О. Малозьомова, Ю. Лішанський, В. Стеценко, В. Матвієнко, Л. Вайнтрауб та інші.

Вони були першими – їм наш доземний уклін і подяка! Особлива вдячність тим першим редакторам, хто мудрістю і професіоналізмом зафондував високий лексичний стрій щорічника, в якому відточували перо досвідчені та молоді музикознавці – це Л. Мокрицька та Р. Немировський, до яких часто приєднувалась Л. Бондаренко свіжими ідеями, народженням нових рубрик.

Перші розвідки про творчість В. Сокальського (З. Юферова), І. Шамо (Л. Єфремова), Б. Лятошинського (Н. Горюхіна, В. Самохвалов, Л. Грисенко), П. Козицького (Т. Некрасова), С. Людкевича (З. Штундер) тощо перетворились згодом у монографії, дослідження, дисертаційні розвідки, унікальні за своїм змістом не тільки на теренах України, але і всього Радянського Союзу та інших країнах. Чого варте масштабне дослідження В. Апатського про методіку, теорію та історію гри на духових інструментах, або розвідки В. Гошовського про український фольклор Закарпаття.

Наступні номери «Українського музикознавства» українізувались, їх почали прикрашати рубрики «Українська радянська музика», «Музична спадщина», «Теорія музики», «Фольклористика», «Проблеми виконавства».

Починаючи з третього випуску, редакційна колегія оновлюється такими непересічними креативними особистостями, як Ю. Малишев (згодом директор видавництва «Музична Україна»), І. Ляшенко, Ф. Аєрова, Л. Єфремова, Н. Герасимова. Назви рубрик стають більш наукоємними: «Музика і сучасність», «Музичний всесвіт», «Дискусія». Під такими назвами друкувалися новачинні на той час тематичні позиції – «Лекції з дванадцятитонового контрапункту» Ернста Кршенека у перекладі з німецької Л. Грабовського, «Звукові можливості 17-ступеневої рівномірної темперації» Г. Когута та М. Шадріна або «Музичне мислення – писемність музичного інструментарію і строїв як єдиний процес» К. Єременка, «Техніка і стиль» П. Хіндемита у перекладі з англійської мови С. Рухмана.

А згодом, у п'ятому, сьомому, восьмому випусках зафонтували імена дослідників – молодих і зрілих, досвідчених і початківців-композиторів, виконавців, вчених – І. Фрумїна, М. Черкашина (перше серйозне дослідження про Д. Клебанова), Т. Гнатів (перша публікація про початківця-композитора М. Скорика), Т. Бондаренко, В. Задерацький, Ю. Іщенко, М. Давидов, К. Шамаєва, Ж. Аністратенко, О. Сокол, Ю. Полянський, А. Лащенко, В. Козлов, К. Цирікус, Н. Кашкадамова, І. Котляревський...

На одному знаковому випуску «Українського музикознавства» – № 6 (1971) – хочеться зупинитися окремо. Він пов'язаний з іменем і діяльністю незабутньої Онисії Яківни Шреєр-Ткаченко. У далекому 1967 році я, студентка II курсу історико-теоретичного факультету Київської консерваторії, запам'ятала розповідь на лекції з української музики Онисії Яківни про поїздку до польського міста Бидгощ на великий конгрес «Musica Antiqua Europae Orientalis», але ніхто з тодішніх студентів не міг збагнути, що своєю доповіддю шановна професор відкрила бездонний світ забороненої тоді української культури бароко та класицизму XVII–XVIII століть, пізніше – естетику партесного стилю (згодом досліджувану Н. Герасимовою та її потужною школою), епоху медієвістики (Ю. Ясиновський, Л. Корній).

На той час, на жаль, нашу культуру в світі не знали, гірше того – імена її видатних представників було зараховано до духовного фонду культур різних країн. Але виступ О. Я. Шреєр-Ткаченко на конгресі в Бидгощі можна вважати такою знаковою подією, коли відкрилась можливість ствердити національну самобутність, духовний потенціал, актуалізувати інтелектуальний код нашої нації, ввести її здобутки в загальноєвропейські ціннісні параметри. Мабуть, свою особливу роль тут зіграла ціла низка історико-культурних факторів епохи доленосних 1960-х років з їх нестримним потягом до оновлення культурницьких орієнтирів, завоювання нових духовних горизонтів, підняття на новий рівень україн-

ської школи медієвістів з їхніми подальшими науковими відкриттями, інтенсивні поступи інтеграційних процесів країн колишнього соціалістичного табору і ... його величність випадок. Саме випадок, а може – щаслива для нашої музичної культури закономірність.

Всупереч серйозним заборонам «з центру», цензуруванням кожного слова майбутньої доповіді, прагненням Москви вилучити із програми запланованих у Польщі концертних виступів якомога більше українських творів, Онисії Яківні вдалося гідно презентувати українську музичну культуру XVII–XVIII століть як у науковій доповіді, так і у практичних виступах, аж до живого звучання уривків із партесних концертів, кантів, псалмів.

Після приїзду до Києва за кілька років О. Шреєр-Ткаченко стала упорядником «Українського музикознавства» № 6 за 1971 рік, де не тільки подала матеріали симпозіуму, який організувала уже вдома 5-9 квітня 1969 року. В збірнику надруковано (окрім наукових розвідок С. Грици, Я. Ісаєвича, Т. Некрасової, О. Цалай-Якименко, М. Гордійчука, Т. Шеффер, Й. Волинського, Н. Герасимової-Персидської, В. Протопопова) список унікальних творів з бібліотеки Разумовських, Реєстр нотних зошитів, що належали Львівському ставропігійному братству 1697 року, маловідомі матеріали до біографії А. Веделя.

У музикознавстві України був започаткований потужний медієвістський рух, сформувались наукові школи, розпочали діяльність вчені, які своєю плідною роботою, багатою на досягнення і відкриття, гідно репрезентують цю самостійну галузь української музичної науки.

Такими потужними і доленосними були перші роки народження і становлення найповажнішого наукового щорічника України. За півстоліття збірник «пережив» усе – банкрутство своєї alma mater – видавництва «Музична Україна», яке викреслило його зі своїх планів. З 1990-х років новим патроном збірника стала Київська консерваторія–Національна музична

академія. Тодішній ректор О. С. Тимошенко не дозволив науковому виданню, а з ним і науковій думці знекровитись. «Українське музикознавство» було включено до реєстру наукових видань столичного музичного ВНЗ. Головним редактором призначений І. Ф. Ляшенко, на той час керівник Центру музичної україністики, завідувач кафедри історії української музики та музичної фольклористики. Після І. Ляшенка щорічником опікувалися його постійні автори, на той час доктори мистецтвознавства, професори, завідувачі кафедри теорії музики І. Котляревський та І. Пясковський, яким допомагали багаторічний відповідальний секретар випусків О. Торба та редактор О. Портянко. Ми з теплотою і вдячністю згадуємо їхню сумлінну працю, професійний підхід, ентузіазм.

Останні кілька років щорічник існує, завдячуючи його авторам, добрій волі і ентузіазму редакторів, упорядників, форматувальників. Останні декілька років збірником опікуються редактор Б. Шабетнік, коректор Л. Мельник, на чолі з керівником Центру музичної україністики О. Волосатих.

Все тече, все змінюється, але незмінним залишається головне – високий статус збірника і професіоналізм його авторів, започаткована від перших випусків традиція структуривання і рубрикацій, яскравість та новаційність матеріалів, їх жанрове і стильове розмаїття – від інформаційно-узагальнюючих до науково-методичних, аналітичних, виконавсько-інтерпретаційних тощо.

Пропонований увазі читача ювілейний випуск відкривається інтерв'ю з видатним вченим, засновником і фундатором потужної наукової школи Ніною Олександрівною Герасимовою-Персидською, яка поділилась своїми спогадами про перші «кроки» щорічника. Нам також приємно, що до привітань з нагоди 50-річчя «Українського музикознавства» долучились вчені-музикознавці, які стояли біля витоків цього щорічника, – В. Самохвалов, О. Малозьомова, Т. Некрасова, О. Мурзіна, Т. Бондаренко, Л. Мокрицька.

Цьогорічний ювілейний випуск знайомить читача з найактуальнішими музичними проблемами – естетикою абсурду в оперній творчості ХХ–ХХІ ст. (О. Моцар), поняттям громадянського обов'язку і патріотизму у композиторів під час війни у своїй країні, їхнім психологічним станом, емоційними вимірами, почуттям втрати і пам'яті (О. Кричинська), жанром колискової як символічним типом мислення (А. Лозова), функціонуванням українського театру на Закарпатті (Андрійцьо), діяльністю італійської оперної антрепризи у Києві (К. Бацак), особливостями кінематографічного образу Р. Глієра (С. Зуєв), музичною поетикою О. Месіана як практикумом духовно-художнього вираження Божественного в музиці (О. Опанасюк) тощо.

Автори статей у рубриці «Музикознавство та інтердисциплінарний дискурс» роблять спроби підібратись до найскладніших сфер людської життєдіяльності – мовленнєвої та музично-мовленнєвої (І. П'ятницька-Позднякова), розкриття смислу музичної талановитості і ролі в цьому такого поняття як «музикальність» (Г. Гусєва), аналізу гендерних психобіологічних та психофізіологічних чинників у зв'язку з композиторською творчістю (Н. Малиновська).

Світ теорії музики представляє об'ємна і потужна розвідка Б. Дем'яненка, де її автор, продовжуючи традиції школи Н. О. Герасимової-Персидської, пропонує свій метод індивідуально-стильового розрізнення партесних композицій на основі статистичної методики. Рубрику «Сучасна медієвістика» також представляє ґрунтовна розвідка О. Путятицької.

Стаття О. Копелюка відноситься до жанру виконавського музикознавства: піаніст ділиться своїми думками і напрацюваннями у царині інтерпретації музично-інтонаційної драматургії Другого концерту для фортепіано з оркестром І. Карабиця. О. Батовська пропонує знайомство українського слухача із сучасною білоруською композиторкою О. Атрашкевич, твори якої активно виконуються найкращими колективами Білорусії і Росії, надзвичайно затребувані та популярні, але малодосліджені.

Цей рік – надзвичайно багатий на ювілеї. «Українське музикознавство» представляє матеріали, присвячені ювілярам І. Щербакову (стаття Г. Степанченко), І. Карабицю (О. Копелюк), Р. Глієру (С. Зуєв).

У цьогорічному збірнику представлені різні регіональні музикознавчі наукові школи, що є традицією «Українського музикознавства».

Що побажати нашому щорічнику в його піввіковий ювілей? У ХІХ столітті італійський політичний діяч Массімо Д'Ансельмо наголошував: «Ми створили Італію – час створювати італійців». І ці слова надзвичайно актуальні для нас, українців. Довгі десятиліття засоби масової інформації, система освіти, видавництва працювали на пропаганду чужих цінностей та ідей.

Градус болю, напруга інтелекту спонукають до глибинних роздумів про включення України, її музичної культури у європейський і світовий простір, пробудження віри у свою державу її музичну історію, культуру, традиції і сучасність. Девіз нашого щорічника був і залишається незмінним – викрешувати благовісні духовні іскри, виховувати патріотизм на ґрунті високого професіоналізму.

У добру, довгу творчу путь – в нове п'ятидесятиріччя!

М. Д. Копиця